

УДК 008:793.38

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/42-1-11>

Оксана ЗАХАРОВА,

orcid.org/0000-0002-2143-7020

доктор історичних наук, професор,

Національна академія керівних кадрів культури та мистецтв

(Прилуки, Чернігівська область, Україна) irinatak67@ukr.net

ДИПЛОМАТИЧНА КОЛЕКЦІЯ. ПОРТРЕТНА ГАЛЕРЕЯ ПАЛАЦУ М. С. ВОРОНЦОВА В ОДЕСІ

Мета дослідження – довести, що художня колекція палацу, яка підкреслює високий соціальний статус власника, належала до числа видатних європейських зібрань XIX століття.

Художник Карло Боссолі зобразив на одній зі своїх робіт інтер'єри турецької вітальні. Крім вітражів, ми бачимо китайські і японські сосуди, меблі, частина яких знаходиться в Алупкінському палаці, портрет М.С. Воронцова кисті Т. Лоуренса.

Окрім родинних портретів Воронцових, до складу мальовничої колекції Одеського палацу входили портрети монархів, видатних державних і військових діячів: короля Франції Франциска I, короля Іспанії Філіппа IV, Петра I, Катерини II, Олександра I і Миколи I, М.М. Сперанського, А.Х. Бенкендорфа та інших.

Співробітниками Алупкінського музею було встановлено, що єдина в країні мальовнича робота англійського художника Хогарта "Політик", придбана М.С. Воронцовим в Лондоні на аукціоні Крісті, походить з Одеських зібрань (Пальчикова, 2000: 71).

Прекрасні художні колекції Воронцовського палацу підтверджували думку сучасників, що за своїм внутрішнім оздобленням він «набагато вищий за будь-яких в Італії».

Серед оточення Воронцових в Одесі було немало художників. Вони протегували «театральному декораторові А. Нанніні, архітекторові Г. Торрічеллі, перспективісту Н. Чернецову».

Художня колекція палацу включала твори мистецтва, привезені в Одесу з родових маєтків М. С. Воронцова, у тому числі з Андріївського, того, що належить графові А. Р. Воронцову.

Книги, журнали, газети й інші матеріали були представлені російською, англійською, французькою, німецькою, італійською, іспанською, латинською, датською, норвезькою, польською і грузинською мовами; деякі екземпляри – мовами народів Сходу.

Необхідно виділити, передусім, величезну кількість зібраних довідкових видань. Це російські словники – від «Лексикону» Татищева до відомого «Енциклопедичного лексикону» Плюшара, більшість енциклопедій, що видавалися в країнах Європи в другій половині XVIII – першій половині XIX століття.

Портретні зібрання палацу М. С. Воронцова в Одесі підкреслювали, передусім, високий соціальний статус власника, який так само, як і його предки, належав до Європейської державної еліти минулого. Палацові інтер'єри прикрашали твори Ван дер Неєра, Ватто, Боровиковського, Воробйова, А. Орловського, Хр. Робертсона, Рокотова, Лампи, Солименко, Свебахи, Тревізани, Міньяра, Нойгасса, Хогарта, Лоуренса, Дж. Хопнера, Р. Еванса, Л. Дессемере, Дж. Хейтера.

Ключові слова: живопис, архітектура, світобачення, творчість, дипломатія.

Oksana ZAKHAROVA,

orcid.org/0000-0002-2143-7020

Doctor of Historical Sciences, Professor,

National Academy of Management of Culture and Arts

(Pryluki, Chernihiv region, Ukraine) irinatak67@ukr.net

DIPLOMATIC COLLECTION. PORTRAIT GALLERY M.S.VORONTSOV'S PALACE IN ODESSA

The aim of research is to prove that art collection of the palace, which emphasizes the high social status of the owner, belonged to the number of outstanding European collections of the 19th century.

The artist Carlo Bossoli captured the interior of the Turkish living room on one of his works. In this image, in addition to stained-glass windows, we can see Chinese and Japanese vessels, furniture, part of which is in the Alupka Palace, a portrait of M.S. Vorontsov by T. Lawrence.

In addition to the Vorontsov family portraits, the painting collection of the Odessa Palace included portraits of monarchs, prominent statesmen and military leaders: King of France Francis I, King of Spain Phillip IV, Peter I, Catherine II, Alexander I and Nicholas I, M.M. Speransky, A.Kh. Benckendorff and others.

The staff of the Alupka Museum established that only painting in the country by English artist Hogarth "Politician", acquired by M.S. Vorontsov in London at the Christie's auction, comes from the Odessa collection (Palchikova, 2000: 71).

The magnificent art collections of the Vorontsov Palace contributed a lot opinion of contemporaries that in terms of its interior decoration it "... is much higher than those in Italy."

There were many artists among the Vorontsovs' entourage in Odessa. They patronized to "theatrical designer A. Nannini, architect G. Torricelli, perspectivist N. Chernetsov." The art collection of the palace included works of art, which brought to Odessa from family estates of M.S. Vorontsov, from Andreevsky, owned by Count A.R. Vorontsov.

Books, magazines, newspapers and other materials were presented in Russian, English, French, German, Italian, Spanish, Latin, Danish, Norwegian, Polish and Georgian; some copies in languages of peoples of the East.

First of all, It is necessary to highlight huge number of collected reference publications. These are Russian dictionaries - from Tatishchev's "Lexicon" to the famous "Encyclopedic Lexicon" by Plushard, most of the encyclopedias published in European countries in the second half of the 18th - first half of the 19th centuries.

Portrait collection of the palace of M.S. Vorontsov in Odessa emphasized, first of all, the high social status of the owner - who, like his ancestors, belonged to the European state elite of the past. The palace interiors were decorated with works by Van der Neer, Watteau, Borovikovsky, Vorobiev, A. Orlovsky, Khr. Robertson, Rokotova, Lumpy, Solimenko, Swebach, Trevisani, Minyar, Neugass, Hogarth, Lawrence, J. Hopner, R. Evans, L. Desseme, J. Hayter.

Key words: painting, architecture, worldview, creativity, diplomacy.

Предмет дослідження – історія формування художніх зборів палацу М. С. Воронцова в Одесі.

У роботі використані праці О. Ю. Захарової (Захарова, 2001: 156), Л. В. Івченка (Івченко, 2002: 46-47).

Мета дослідження – довести, що художня колекція палацу, яка підкреслює високий соціальний статус власника, належала до числа видатних європейських зібрань XIX століття.

Виклад основного матеріалу. На плані Одеси 1794 року, на місці, де зараз знаходиться палац М. С. Воронцова, позначені лише стіни турецької фортеці Хаджибей (Гаджибей)

За часів правління Е. І. Рішельє земельна ділянка належала радниці Вильбельгорнишній. При А. Ф. Ланжероні його власником стає поміщик Куликовський, який збудував тут «незначний будиночок».

У 1820 році цю садибу придбав у Куликовського за 63 тис. крб. граф М. С. Воронцов.

Після призначення Михайла Семеновича генерал-губернатором Новоросійського краю і намісником Бессарабської області, 21 липня 1823 року він прибув до Одеси. Для М. С. Воронцова був знятий казною на чотири роки двоповерховий особняк на розі Херсонської і Торгової вулиць (Щербина, 2004: 47-48).

У будинку Куликовського оселився ад'ютант генерал-губернатора Н. М. Лонгінов. Як повідомляє у своєму дослідженні Л. А. Щербина, «цей же будинок служив їдальнею графа, де він давав обіди і своїм підлеглим, і запрошеним, серед яких був і Пушкін. Він стояв над обривом Військового спуску і морським обривом, будинок був тоді єдиним на морському березі, з нього відкривався чудовий вид на море» (Щербина, 2004: 38).

Офіційна резиденція генерал-губернатора повинна відповідати високому рангу її власника – вражати величністю.

В «Історичній записці», підготовленій фахівцями інституту «Укрпроектреставрація», сказано,

що проектування Воронцовського палацу очолював міський архітектор Ф. К. Боффо. Вивчення архівної справи «Про спорудження будинку для проживання градоначальника» підтверджує, на думку авторів записки, «не лише участь архітектора Боффо у будівництві палацу Воронцова як головного архітектора проекту, але й освітлює міру участі кожного з відомих і майже невідомих, зайнятих на палаці архітекторів-підрядників П. И. Фраполлі, К. Томазіні, Г. И. Торічеллі, Даллакві, Ріглера. Варто зазначити, що справу цю до кінця не було вивчено». Враховуючи останні зауваження, хотілося б зауважити, що науковий співробітник Алупкінського палацу-музею Л. Н. Тимофєєв, аналізуючи статті англійського історика архітектури Мордауна Крука, а також дані каталогу виставки англійського архітектора Томаса Харрісона, встановив, що «початковий, нездійснений проект палацу в Алупці був створений Т. Харрісоном, і в нім дуже багато рис, схожих з Одеським палацом графа, який був побудований Ф. Боффо за проектом цього ж англійського архітектора» (Філатова, 2002: 111).

Слід зауважити, що батько М. С. Воронцова, граф С. Р. Воронцов, був знайомий з Харрісоном. Михайло Семенович кілька разів особисто відвідував Честер, бажаючи домовитися з архітектором про проектування палацу. Доктор Мойра Рудольф-Хендлі (Великобританія) у своїй дисертації опублікувала проект палацу, виконаний Т. Харрісоном для М. С. Воронцова (близько 1822 р.). «Правда, немає ніякої гарантії, - зазначає у своєму дослідженні Ю. А. Пісьмак, - що цей проект призначався саме для Одеси. Так, в каталозі виставки архітектурних проектів Томаса Харрісона "The Modest Genius" ("Скромний геній"), що проходила в музеї Гросвенор в Честері, говориться, що цей палац повинен був зводитися на берегах Дніпра на Україні» (Захарова, 2007: 8).

Проте ще в 1822 р. М. С. Воронцов представив на затвердження комітету проект будови, яка

в майбутньому, на його думку, прикрасить місто. Ймовірно, що комітет відкинув проєкт палацу Воронцова для Одеси роботи Т. Харрісона, і замовлення було передано Ф. Боффо, який «після доопрацювання і прив'язки звів палац».

Таким чином, не згадуючи заслуг Ф. Боффо, можна припустити, що одним з авторів проєкту був Т. Харрісон.

На жаль, імя цього англійського архітектора відоме у нас тільки вузькому колу фахівців, тоді як «тільки його ізоляція в Честері і природна скромність перешкодили (Харрісону) стати фігурою національного масштабу», як підкреслює в статті, присвяченій Т. Харрісону, один з його біографів Говард Колвін (Захарова, 2007: 8).

У той час, як Т. Харрісон прикрашав своїми будівлями англійську землю, Ф. Боффо облаштовував столицю Новоросії, Одесу.

На початку 1826 року територія ділянки, призначена під будівництво палацу Воронцова на Приморському бульварі, була розчищена від старих будівель. Навесні 1828 року в палаці вже велися ремонтні роботи.

Таким чином, через два роки після початку будівництва кам'яний літопис Одеси поповнився ще одним архітектурним творінням – палацом М. С. Воронцова на Приморському бульварі, що складається з «простого двоповерхового об'єкта на масивному цоколі, північна і східна частини якого створюють майданчик для прогулянок, захищений чавунними литими ґратами з ліхтарями».

У бік бульвару палац обернений плоским портиком з колонами іонічного ордера. Фасад, що виходить до моря, нагадує храмову апсиду, по усій висоті він розчленований п'ятигранним виступом, ребра якого оформлені іонічними колонами. З боку під'їзду – портик з доричною колонадою. Будівлю вінчає класичний антаблемент, фриз якого декорований пишним орнаментом.

Окрім самого палацу, архітектурний комплекс садиби Воронцова включав не існуючий нині службовий корпус, що розташовувався в глибині двору, і двоповерховий флігель, прибудований до палацу під прямим кутом, де знаходилися декілька гостьових кімнат.

Особливу урочистість палацовому ансамблю надавала велична колонада «у чверть кола», що складається з десяти пар колон доричного ордера. (Поруч із часів М. С. Воронцова знаходився мармуровий фонтан).

Якщо говорити про те, що архітектура – це музика, застигла в камені, то Воронцовський палац в Одесі – це політичні ідеї, втілені в архітектурі.

Усередині будівлю палацу можна розділити на три частини: масивний підвальний поверх, де знаходилися льохи і кухні зі слугами; нижній (перший) поверх – парадні кімнати; верхній (другий) поверх – сімейні покої.

Повернувши направо з вестибюля, ви потрапляєте до кімнати манускриптів, за нею – турецький кабінет з бібліотекою, за допомогою балкона суміщений із Зимовим садом, потім «Китайський кабінет» графині Воронцової і «Парадна зала». На першому поверсі знаходилися також більярдна, їдальня, вітальня і буфет.

У приймальні дві парадні вітальні були відкриті для відвідувачів.

Художник Карло Боссолі зафіксував на одній зі своїх робіт інтер'єри турецької вітальні. На цьому зображенні, окрім вітражів, ми бачимо китайські і японські посудини, меблі, частина яких знаходиться в Алупкінському палаці, портрет М. С. Воронцова кисті Т. Лоуренса.

Окрім сімейних портретів Воронцових, до складу мальовничої колекції Одеського палацу входили портрети монархів, видатних державних і військових діячів: короля Франції Франциска I, короля Іспанії Філіппа IV, Петра I, Катерини II, Олександра I і Миколи I, М.М. Сперанського, А.Х. Бенкендорфа та інших.

Співробітниками Алупкінського музею було встановлено, що єдина в країні мальовнича робота англійського художника Хогарта «Політик», придбана М. С. Воронцовим у Лондоні на аукціоні Крісті, походить з Одеських зібрань (Пальчикова, 2000: 71).

Прекрасні художні колекції Воронцовського палацу підтверджували думку сучасників, що за своїм внутрішнім оздобленням він «набагато вищий за будь-яких в Італії».

У житті графа С. Р. Воронцова Італія займає особливе місце. У 70-ті роки XVIII ст. він живе в Пізі – «місті (за його словами) дуже нудному, але яке славилося кліматом, корисним для хворих грудьми». Як зазначає у своєму дослідженні М. Е. Шликова, «ретельні витрати, що фіксуються, "після перебування в Італії" дозволяє установити коло інтересів Воронцова і той обсяг витворів мистецтва, який потрапив у поле зору» (Захарова, 2013: 38). Список витрат, пов'язаних з відвідуванням пам'ятників архітектури і художніх галерей, дуже різноманітний. Це бібліотека Ватикану, галерея Фарнезе, вілли Мадама, Медічі, Бельведер, Боргезе, Альбані і багато чого іншого. У кінці 1778 року Семен Романович робив великі закупівлі витворів образотворчого мистецтва. Усі, хто приїжджав до Риму, щоб пізнати його істо-

ричні цінності і безсмертні творіння живопису, зверталися до великого їх знавця і поціновувача Йогана Фрідріха Ренфенштейна, який, мандруючи Італією, був так приголомшений Вічним містом, що вирішив залишитися в ньому назавжди. У 1771 році Ренфенштейн став почесним академіком Санкт-Петербурзької академії мистецтв і її комісіонером по закупівлях. У половині розписок, виданих С. Р. Воронцову під час розрахунку за купівлю витворів мистецтва, трапляються його ім'я і підпис (Захарова, 2013: 40). Ймовірно, він познайомив графа з видатним майстром німецького класичного пейзажу Якобом Філіпом Хаккертом (1737-1807). У Державному музеї образотворчих мистецтв ім. А. С. Пушкіна знаходиться оригінальне полотно Гвідо Рені «Йосип і дружина Пентефрія» (воно згадане в описі 1802 року в маєтці А. Р. Воронцова в Андріївському). Картина, швидше за все, була придбана С. Р. Воронцовим для старшого брата під час подорожі Італією. Ним купувалися і сучасні копії з античної пластики. У витратних записках містяться також декілька прізвиськ майстрів різьблення по коштовному каменю. Італійські придбання С. Р. Воронцова дозволяють говорити про його високий художній смак.

У 1778 року граф повернувся до Петербургу, де жив досить самотньо. У серпні 1781 року відбулося його весілля з дочкою адмірала А. Н. Сенявіна – Катериною Олексіївною, яка 19 травня наступного року подарувала чоловікові сина. Появу на світ свого первістка Семена Романовича зустрів словами: «народження твоє усіх нас порадувало, веди таке життя, щоб усі засмучувалися від твоєї смерті» (Захарова, 2013: 40).

Серед картин, що прикрашали більярдну, – види Венеції, міста, де в 1783 році почалася дипломатична кар'єра батька М. С. Воронцова – графа Семена Романовича Воронцова. 25 серпня 1784 року у Венеції померла від сухот його дружина графиня Катерина Олексіївна Воронцова. С. Р. Воронцов більше не одружився і присвятив своє життя служінню Вітчизні і вихованню дітей – Михайла і Катерини.

У 1785 році граф Воронцов прибув до місця свого нового призначення – Лондону. Перебуваючи на дипломатичній службі, він високо цінував політичний таланти прем'єр-міністра Вільяма Пітта. Тому не випадково в Лондонській колекції графа був його портрет, привезений М. С. Воронцовим до Одеси після смерті батька у 1832 році.

Добрі стосунки склалися у російського дипломата з головою Палати громад, у майбутньому прем'єр-міністром лордом Гренвіллем, якого

С. Р. Воронцову вдалося схилити до підписання союзного договору між Росією і Англією.

«Добре видно цей документ з цілком різними двома підписами англійською мовою: С. Воронцов і Гренвіль, який тримає в руці лорд Гренвіль на портреті роботи Джона Хопнера з Державного музею образотворчого мистецтва імені Пушкіна. Раніше знаходився в Одеському палаці М.С. Воронцова», – зазначає у своєму дослідженні Л. В. Івченко (Івченко, 2002: 46-47). Портрети батька були особливо цінними для М. С. Воронцова. В Одеському палаці зберігалося одне з кращих, на думку фахівців, зображень С. Р. Воронцова роботи Д. Г. Левицького (що належить до його доанглійського періоду). У 1928 році портрет був відданий в ГРМ (Петербург), а в 1932 році переданий в Наркомпрос УРСР (Харків), де його слід загубився. З Англії був перевезений до Одеського палацу портрет С. Р. Воронцова роботи Річарда Еванса 1828 року, «потім потрапив у Петербург як робота Дж. Хейтера і в 1920 році надійшов через ГМФ в Ермітаж». У Одесі з нього була зроблена копія французькою художницею Луїзою Дессе.

Засновник Одеського ботанічного саду, творець бульварів і парків міста Яків Дессе (у Одесі літера "т", не вимовна французькою мовою, озвучувалася) народився в Парижі в 1761 році і «одним з перших в Європі почав займатися гібридизацією троянд. Його колекція налічувала 210 нових сортів. У 1812 році він одружився з Луїзою Елізабет Сушу» (Галіченко, 2005: 21-22).

У 1815 році в Сен-Дені у них народилася дочка, майбутня художниця Марія-Луїза-Ермінія. Цього ж року сім'я збанкрутувала. Здавалося, все закінчено.

На початку 1819 року Дессе отримав пропозицію зайняти посаду директора Ботанічного саду в Одесі. Дочка відомого садівника і ботаніка Луїза Дессе «мала гарну міцну кисть», нею були виконані чотири копії портретів Воронцових: Михайла Семеновича – з Т. Лоуренса, Єлизавети Ксаверіївни – з Дж. Хейтера, Семена Романовича і його дружини Катерини Олексіївни – з Д. Левицького. У 1849 році Луїза Дессе разом із братом від'їжджає до Риму, де і померла в 1903 році.

Серед оточення Воронцових в Одесі було немало художників. Вони протегували «театральному декораторові А. Нанніні, архітекторові Г. Торрічеллі, перспективісту Н. Чернецову, мало не з дитячих років помічають дарування К. Босоли, І. Айвазовського, Г. Лапченко, глухонімого художника К. Гальпена». За власний рахунок Воронцови відправили їх за кордон, навчали та заохочували замовленнями (Філатова, 1997: 105).

Художня колекція палацу включала твори мистецтва, привезені в Одесу з родових маєтків М. С. Воронцова, у тому числі з Андріївського, такого, що належить графові А. Р. Воронцову.

Якщо в Англії М.С. Воронцов перебував під впливом свого батька Семена Романовича, то після приїзду в Росію головним авторитетом для нього став дядько Олександр Романович.

В описі картин Одеського палацу під номером 184 проходив портрет графа Олександра Романовича Воронцова (невідомий художник, копія з роботи Шміда) (Галіченко, 1992: 48).

А. Р. Воронцову не було і 12 років, але він вже був добре знайомий з творами Вольтера, Расіна, Корнеля, Буало й інших французьких письменників. Відтоді бажання знати все, що стосується історії і політики, особливо по відношенню їх до Росії, було завжди.

Дуже цікава і повчальна власна оцінка свого виховання А. Р. Воронцовим подана ним у записках. «Його гідність у тому, що у той час не хетували вивченням російської мови. Можна сказати, що Росія – єдина країна, де нехтують вивченням своєї мови і всього, що стосується країни, в якій люди народилися на світ. Ті жителі Петербургу і Москви, які вважають себе людьми освіченими, піклуються і про те, щоб їхні діти знали французьку мову, оточуючи тих іноземцями, дають їм добре кваліфікованих учителів танців і музики, але не вчать їх рідній мові, так що це прекрасне і дороге виховання веде до досконалого незнання батьківщини, до байдужості і навіть презирства до країни, з якою нерозривно пов'язане наше існування, і до прив'язаності до всього, що стосується вдачі чужої країни, особливо Франції». З 1761 по 1768 рік А. Р. Воронцов – повірений у справах при Віденському дворі, посланець в Голландії, повноважний міністр в Англії, міністр в Голландії. У 1773 році він стає президентом Комерц-колегії. Граф Воронцов брав участь у складанні митного тарифу, укладав торгові договори з іноземними державами, сприяв поживленню російської торгівлі. Олександр Романович звернув увагу на російське кам'яне вугілля, був проти великих податків і обтяження платежами бідних верств населення.

У 1794 році А. Р. Воронцов отримує звільнення від служби, а з 1802 по 1804 рік він канцлер Російської імперії.

У березні 1805 року М. С. Воронцов приїхав до Москви і попрямував звідти в маєток свого дядька – Андріївське, де тоді знаходився Олександр Романович. Дядько був задоволений своїм племінником. 22-річний Михайло Семенович з

чесною витримав бойове хрещення на Кавказі. Але це була їхня остання зустріч.

Для М. С. Воронцова служба на благо Росії була сенсом життя, але втрата чесного імені не може бути виправдана ніякими обставинами. І світогляд, і заслужена військова слава стала причиною того, що до початку Вітчизняної війни 1812 року М. С. Воронцов належав до числа найшанованіших офіцерів російської армії.

В одній з гостьових першого поверху на п'єдесталі з чорного мармуру стояла срібно-золотиста посудина (у формі старовинної вази), «подарована Воронцову військом» (Захарова, 2007:57).

У 1815 році М. С. Воронцов був призначений командуючим російським окупаційним корпусом у Франції. Штаб-квартира корпусу знаходилася в Мобеже. Популярність Воронцова в армійських колах і серед місцевих жителів була вражаючою.

На знак поваги до свого командувача усі офіцери корпусу, «задоволені його начальством, піднесли срібну вазу з прописаними їхніми іменами», – говорить у формулярному списку М. С. Воронцова. Проте існує версія, що ця ваза була подарована командувачеві як вдячність за оплату усіх боргів офіцерів корпусу – приблизно 1,5 мільйонів рублів асигнаціями (з особистих коштів) (Захарова, 2001: 156).

Воронцов по праву належав до еліти російської армії, що було визнано не лише у вітчизні Михайла Семеновича, але і за її межами. Герцог Велінгтон назвав М.С. Воронцова «зіркою Росії».

Полководець був посадженим батьком нареченої на весіллі М. С. Воронцова в Парижі в 1819 році. Невипадково в робочому кабінеті Одеського палацу, звідки відкривався прекрасний краєвид на море, знаходився портрет герцога. Бронзова фігура Велінгтона прикрашала камін, над яким – портрет дружини генерал-губернатора, графині Є. К. Воронцової роботи Джорджа Хейтера. Художник портретував графиню в Англії в 1832 році в старовинному маєтку Вілтон, що належав лордові Пембруку.

Є. К. Воронцова зображена в пишній сукні з мереживним коміром, малиновому береті, в руці – віяло, ліворуч фоном служать органні труби. «Єлизавета Ксавєрьєвна у себе в Одесі мала портативний орган і вважалася однією з перших в Росії виконавиць на цьому інструменті». (Нині портрет знаходиться у зібранні Ермітажу) (Філатова, 1997: 106).

Пристрасть, говорять мудреці, коли двоє дивляться один на одного. Любов – коли двоє див-

ляться на Бога. Господь допоміг Єлизаветі Ксавєр'ївні і Михайлу Семеновичу майже 40 років бути разом.

Оточений портретами дорогих йому осіб, М. С. Воронцов немов «священнодіяв» за своїм столом в напівциркульному просторі кабінету, відведеного від іншого об'єму пілястрами тосканського ордера зі штучного мармуру.

Дуже цікаве припущення Ю. А. Письмака, що форма кабінету М. С. Воронцова і розташованої під ним Білої їдальні «сходить ще до ранніх християнських культових споруд». Провівши порівняльний аналіз планувальної структури палацу в Одесі і планів англійських церков раннього Середньовіччя, Ю. А. Письмак говорить про спадкоємність «об'ємно-планувальних рішень і архітектурних прийомів» (Захарова, 2007: 64).

У книжкових зібраннях, де, як стверджує Л.А. Щербина, «Пушкін читав збірку новел Пьетро Аретіно (дуже рідкісне видання), робив виписки. Поет повністю списав для себе "Записки Катерини", які були згодом випущені Герценом в Лондоні за Пушкінським списком, зробленим в Одесі» (Щербина, 2004: 49).

Книжкові зібрання М. С. Воронцова в Одесі включали в основному видання починаючи з XVI століття, проте були книги і давніші раннього періоду.

Книги, журнали, газети й інші матеріали були представлені російською, англійською, французькою, німецькою, італійською, іспанською, латинською, датською, норвезькою, польською і грузинською мовами; деякі екземпляри – мовами народів Сходу.

Необхідно виділити, передусім, величезну кількість зібраних довідкових видань. Це російські словники – від «Лексикону» Татищева до відомого «Енциклопедичного лексикону» Плюшара, більшість енциклопедій, що видавалися в країнах Європи в другій половині XVIII – першій половині XIX століття.

У 1829 році Воронцов надсилає прохання на ім'я імператора про устанovu а Одесі Міської

публічної бібліотеки. У відповідь був отриманий рескрипт: «Панові Новоросійському і Бессарабському генерал-губернатору. За поданням про устанovu в Одесі міської публічної бібліотеки. Я дозволяю вживати з доходів міста Одеси щорічно: на зміст цієї бібліотеки і поповнення книгами, що знову виходять, картами і інше по 2000 рублів і на платню бібліотекареві по 1500 рублів. Петербург, 13 вересня 1829 року. Микола". Для будівлі публічної бібліотеки був виділений будинок у кращій частині міста на Приморському бульварі.

Через вісім років після описуваних подій, в 1837 році, під час своєї подорожі на південь Росії Микола I знову відвідав Одесу. Імператорська родина зупинилася в палаці генерал-губернатора графа М. С. Воронцова, спеціально підготовленому до візиту найвищих гостей. Та все ж головний предмет турботи Воронцова в цей час – палац в Алуцці, який не відокремлений від парку. Разом вони утворюють деяку ідеальну модель світобачення, де немає релігійної і національної ворожнечі, де править Аристократія духу.

Палаці – два світи. Стиль ампір – це імперська ідеологія. Але в убранстві інтер'єрів Одеського палацу «застигли» не лише мелодії полонезів і церемоніальних маршів – дедалі виразніше чутні в них східні наспіви, музика Середньовіччя. Ідеї романтизму впливали на розвиток різних напрямів у мистецтві.

Висновки. Портретні зібрання палацу М. С. Воронцова в Одесі підкреслювали передусім високий соціальний статус власника, який так само, як і його предки, належав до Європейської державної еліти минулого. Палацові інтер'єри прикрашали твори Ван дер Неєра, Ватто, Боровиковського, Воробйова, А. Орловського, Хр. Робертсон, Рокотова, Лампи, Солієнко, Свєбахи, Тревізани, Міньяра, Нойгасса, Хогарта, Лоуренса, Дж. Хопнера, Р. Еванса, Л. Дессеме, Дж. Хейгера. Художні колекції палацу М. С. Воронцова в Одесі належали до числа видатних європейських зібрань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галиченко А.А. Копия, достойная оригинала. О творчестве Луизы Дессеме. *Художественное собрание музея* : сб. статей. Симферополь: Бизнес – Информ, 2002. Вып. 1. 184 с.
2. Галиченко А.А. Реликвии А.Р. Воронцова в собрании Алушкинского Государственного заповедника. *Воронцовы – два века в истории России* : сб. статей. Владимир: РИО, 1992. 187 с.
3. Захарова О.Ю. Генерал-фельдмаршал Светлейший князь М. С. Воронцов : монография. Москва: Центрполиграф, 2001. 384 с.
4. Захарова О.Ю. Дворец С. М. Воронцова в Одессе : монография. Симферополь: Оригинал, 2007. 96 с.
5. Захарова О.Ю. Жизнь и дипломатическая деятельность графа С. Р. Воронцова : монография. Москва: Центрполиграф, 2013. 256 с.

6. Ивченко Л.В. Семен Романович Воронцов и его окружение. *Воронцовы и Англия* : сб. статей. Симферополь: Крымский архив, 2002. 147 с.
7. Пальчикова А.П. История формирования художественного собрания Алушкинского дворца-музея : сб. статей к 150-летию Алушкинского дворца. Симферополь: Крымский архив, 2000. 148 с.
8. Филатова Г.Г. Азиатский павильон, или Старый дворец Воронцовых в Алушке. *Воронцовы и Англия* : сб. статей. Симферополь: Крымский архив, 2002. 147 с.
9. Щербина Л.А. Пушкин в Одессе : монография. Одесса: Астропринт, 2004. 464 с.

REFERENCES

1. Galichenko, A.A. Kопiya, dostoy'naya originala. O tvorchestve Luizyi Desseme: sb. statey Hudozhestvennoe sobranie muzeya [Copy, which worthy to original. About art of Louise Desseme. Art collection of the museum]. 1. 2002. Simferopol. Biznes – Inform. p. 184. [in Russian].
2. Galichenko, A.A. Relikvii A.R. Vorontsova v sobranii Alupkinskogo Gosudarstvennogo zapovednika: sb. statey Vorontsovyi — dva veka v istorii Rossii [Relics of A.R. Vorontsov in collection of Alupkin State Reserve. Vorontsov - two centuries in the history of Russia]. 1992. Vladimir: RIO. p. 187. [in Russian].
3. Zaharova, O.Yu. General-feldmarshal Svetleyshiy knyaz M.S. Vorontsov: monografiya [General-Field Marshal His Serene Highness Prince M.S. Vorontsov: monograph]. 2001. Moscow: Tsentrpoligraf. p. 384. [in Russian].
4. Zaharova, O.Yu. Dvorets S.M. Vorontsova v Odesse: monografiya [Palace of S.M. Vorontsov in Odessa: monograph]. 2007. Simferopol: Original. p. 96. [in Russian].
5. Zaharova, O.Yu. Zhizn i diplomaticheskaya deyatilnost grafa S.R. Vorontsova: monografiya [Life and diplomatic activities of Count S.R. Vorontsov: monograph]. 2013. Moscow: Tsentrpoligraf. p. 256. [in Russian].
6. Ivchenko, L.V. Semen Romanovich Vorontsov i ego okruzhenie: sb. statey Vorontsovyi i Angliya [Semyon Romanovich Vorontsov and his entourage: collection of works. articles Vorontsov and England]. 2002. Simferopol: Kryimskiy arhiv. p. 147. [in Russian].
7. Palchikova, A.P. Istoriya formirovaniya hudozhestvennogo sobraniya Alupkinskogo dvortsa-muzeya: sb. statey K 150-letiyu Alupkinskogo dvortsa [History of formation art collection of the Alupka Palace Museum: collection of articles. articles to the 150th anniversary of the Alupka Palace]. 2000. Simferopol: Kryimskiy arhiv. p.148. [in Russian].
8. Filatova, G.G. Aziatskiy pavilon, ili Staryiy dvorets Vorontsovyih v Alupke: sb. statey Vorontsovyi i Angliya [Asian Pavilion, or Old Vorontsov Palace in Alupka: Sat. articles Vorontsov and England]. 2002. Simferopol: Kryimskiy arhiv. p. 147. [in Russian].
9. Scherbina, L.A. Pushkin v Odesse: monografiya [Pushkin in Odessa: monograph]. 2004. Odessa: Astroprint. p. 464. [in Russian].